

СИЛАБУС НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ
«КОГНІТИВНА ЛІНГВІСТИКА»



Ступінь освіти	бакалавр
Освітня програма	Українська мова та література
Тривалість викладання	5, 6 чверть
Заняття:	Осінній семестр
лекції:	1 година на тиждень
практичні заняття:	1 година на тиждень
Мова викладання	українська

Кафедра, що викладає

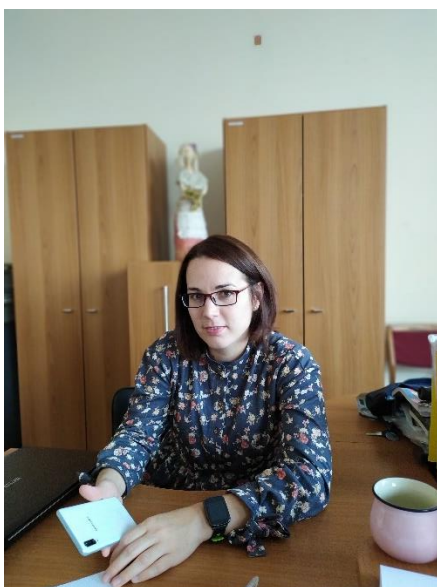
Філології та мовної комунікації

Сторінка курсу в СДО НТУ «ДП»:

<https://do.nmu.org.ua/course/view.php?id=4356>

Консультації: за окремим розкладом, погодженим зі здобувачами вищої освіти

Онлайн-консультації: Microsoft Teams – група «035-21-1»



Викладач:

Саїк Аліна Володимирівна

Доцент, канд. філол. наук,
доцент кафедри філології та
мовної комунікації

Персональна сторінка

E-mail: Saik.A.V@nmu.one

1. Анотація курсу

Курс орієнтовано на вивчення поняттєвого апарату когнітивної лінгвістики; передумов її становлення; зв'язків із іншими науковими дисциплінами та сучасними тенденціями її розвитку. Розглядаються поняття категоризації та концептуалізації; поняття когнітивної моделі та когнітивної дефініції; основні теорії когнітивної лінгвістики та практичні методи їх застосування для здійснення когнітивного аналізу тексту. Курс вчить оперувати основними поняттями когнітивної лінгвістики та орієнтуватися у її сучасних тенденціях розвитку; визначати основні положення теоретичних концепцій когнітивної лінгвістики; розуміти особливості когнітивного підходу до вивчення мови; усвідомлювати особливості співвідношення мови та мовлення; розрізняти різні типи мовних знаків та інтерпретувати їх. Навчальна дисципліна покликана ознайомити студентів з теоретико-методологічними засадами когнітивної лінгвістики як одного з найактуальніших напрямів сучасного мовознавства. Курс відкриває широкі перспективи бачення мови в усіх її різноманітних зв'язках із людиною, з її інтелектом і розумом, з усіма мисленнєвими й пізнавальними процесами. У сферу інтересів когнітивної лінгвістики входить вивчення ментальних основ розуміння і продукування мовлення з погляду того, як структури мовного знання репрезентуються і беруть участь в переробленні інформації.

2. Мета і завдання курсу

Мета курсу – формування у студентів адекватного уявлення про когнітивну лінгвістику як сучасний напрям у мовознавстві; про передумови та історію зародження когнітивної лінгвістики, її теоретичний фундамент; про основні поняття когнітивної лінгвістики. Ознайомлення із найновішими теоретичними дослідженнями когнітивного напрямку лінгвістичної науки; засвоєння принципів положень когнітивної лінгвістики з урахуванням теоретичного і прикладного застосування її здобутків; засвоєння методів і прийомів когнітивного лінгвістичного аналізу. Завдання курсу – ознайомити студентів з широким спектром когнітивних досліджень в мовознавстві, основними напрямками когнітивної лінгвістики, її сучасним станом і перспективами розвитку; навчити студентів користуватися термінологією когнітивної лінгвістики; сформувати наукове лінгвістичне уявлення про сутність процесу концептуалізації та категоризації; форм репрезентації знань про світ; виробити у студентів уміння і навички використання методів когнітивної лінгвістики в дослідженні мови та моделюванні лінгвістичних об'єктів.

3. Результати навчання

Знати основні наукові школи та фундаментальні праці з когнітивної лінгвістики.

Володіти навичками самостійного дослідження системи основних закономірностей функціонування мови та дискурсу в синхронічному та діахронічному аспектах.

Застосовувати теоретичні знання про мову та методи і прийоми її аналізу в процесі навчання.

Знати сутність когнітивного підходу до мови, особливості співвідношення мови і мислення; розпізнавати різні типи мовних знаків.

Застосовувати знання з когнітивної лінгвістики практиці при вивченні комунікативних процесів, зокрема, у міжкультурній комунікації.

Ініціювати, організовувати та проводити комплексні теоретичні та експериментальні дослідження в галузі науково-дослідницької та інноваційної діяльності, які приводять до отримання нових знань з когнітивної лінгвістики.

Дотримуватися норм наукової етики щодо здійснення наукової діяльності та проведення власного наукового дослідження.

4. Структура курсу

Лекції

Лекція: 1. Когнітивна лінгвістика у сучасній науці про мову. Виникнення когнітивної лінгвістики та її місце в системі гуманітарних наук. Історія розвитку когнітивної

лінгвістики. Когнітивна наука та когнітивна лінгвістика. Основні напрямки в сучасній когнітивній лінгвістиці.

Лекція: 2. Предмет когнітивної лінгвістики та її основні поняття і терміни. Визначення предмету когнітивної лінгвістики. Ключові поняття та терміни когнітивної лінгвістики. Концепт як базове поняття когнітивної лінгвістики, його відмінності від поняття та значення.

Лекція: 3. Основні категорії та постулати когнітивної лінгвістики. Традиційна і альтернативні теорії категорій. Прототиповий підхід до формування категорій. Поняття прототипу. Функціонально-семіологічний підхід. Принципи семантико-когнітивного аналізу концептів. Словесна модель та графічна модель.

Лекція: 4. Побудова номінативного поля концепту. Експериментальні методики дослідження концептів. Мовні значення як певні концептуалізації. Когнітивна граматики за Р.Ленекером. Концепт і мовне значення. Лексичні й граматичні концепти.

Лекція: 5. Семантика мовних засобів, що утворюють номінативне поле концепту. Верифікація результатів опису концептів. Когнітивна інтерпретація. Моделювання концепту. Структури зображення знань у мові.

Практичні заняття

Практичне заняття: 1. Когнітивні підходи до семантики мовних одиниць художнього тексту. Когнітивна лінгвістика: напрями досліджень. Мова як об'єкт когнітивних досліджень. Тематика і напрями когнітивних досліджень у лінгвістиці.

Практичне заняття: 2. Когнітивні категорії. Формування категорій – одна з центральних функцій людської свідомості. Традиційна і альтернативні теорії категорій. Прототиповий підхід до формування категорій. Поняття прототипу. Функціонально-семіологічний підхід.

Практичне заняття: 3. Концептосфера. Концепт. - Концептосфера. Свідомість, види свідомості та менталітет. Картини світу: когнітивна і мовна. Номінативне поле концепту. Концепт – слово, концепт – значення. Структура концепту (образ, інформаційний зміст, інтерпретаційне поле). Типи концептів.

Практичне заняття: 4. Концептуалізація. Категорії, диференційні та класифікаційні ознаки концептів. Національна специфіка концептів. Номінативна щільність концепту.

Практичне заняття: 5. Принципи семантико-когнітивного аналізу концептів. Методи опису значень і концептів (лексикографічне та психологічне значення; концепт). Побудова номінативного поля концепту. Експериментальні методики дослідження концептів. Семантика мовних засобів, що утворюють номінативне поле концепту.

Практичне заняття: 6. Когнітивні моделі. Народні моделі і наукові моделі. Мовна концептуалізація і зорове сприйняття. Когнітивні моделі і пресупозиція. Комплексна категоризація. Чотири типи когнітивних моделей: пропозиційні, образно-схематичні, метафоричні і метонімічні. Втілені концепти. Категорії базового рівня. Джерела прототипних ефектів.

Практичне заняття: 7. Когнітивна теорія метафори: основні положення. Метонімічні моделі. Орієнтаційні метафори. Метафора і несуперечливість культури. Онтологічні метафори. Персоніфікація. Системність метафоричних концептів. Фрагментарність метафоричного структурування. Підґрунтя структурних метафор.

Практичне заняття: 8. Узгодженість метафор. Складні випадки узгодження між метафорами. Деякі наслідки для теорії понятійної структури. Метафори і значення. Метафора, істина і дія. Міфи об'єктивізму і суб'єктивізму. Неадекватність міфу суб'єктивізму.

Практичне заняття: 9. Цілісний семантико-когнітивний аналіз. Концептуальний аналіз семантики мовних одиниць. Аналіз концепту Психолінгвістичний опис значення лексеми признання.

5. Технічне обладнання та програмне забезпечення

Технічні засоби навчання:
Персональні комп'ютери;
Дистанційна платформа MOODLE.

6. Система оцінювання та вимоги

6.1. Навчальні досягнення здобувачів вищої освіти за результатами вивчення курсу оцінюватимуться за шкалою, що наведена нижче:

Рейтингова шкала	Інституційна шкала
90 – 100	відмінно
74-89	добре
60-73	задовільно
0-59	незадовільно

6.2. Здобувачі вищої освіти можуть отримати **підсумкову оцінку** з навчальної дисципліни на підставі поточного оцінювання знань за умови, якщо набрана кількість балів з поточного опитування та самостійної роботи складатиме не менше 60 балів.

Максимальне оцінювання:

Теоретична частина	Практична частина		**Бонус	Разом
	*Відповіді на практичних заняттях	Контрольна тестова робота		
25	45	25	5	100

* При несвоєчасному складанні тем практичних занять максимальна оцінка знижується на 2 бали.

** Бонусні бали нараховуються за регулярне відвідування занять (не більше двох пропусків без поважних причин за всіма видами занять) та наявність конспекту лекцій.

Теоретична частина оцінюється за результатами здачі тестової контрольної роботи, яка містить 5 питань та передбачає розгорнуті відповіді на них.

Практична частина оцінюється за результатами усних відповідей на практичних заняттях та результатами тестової контрольної роботи, яка містить 20 запитань та передбачає розгорнуту відповідь на одне питання.

Для підвищення оцінки (якщо було більш ніж 2 пропуски занять) **на 5 балів** здобувач вищої освіти може виконати та захистити презентацію з будь-якої теми лекцій з дисципліни «Когнітивна лінгвістика», або обрати тему самостійно (після попереднього узгодження з викладачем).

До заліку студент готується за списком питань, розміщених на платформі MOODLE.

Екзаменаційний білет складається з двох теоретичних питань, на які треба дати розгорнуті відповіді, та виконання одного практичного завдання.

Якщо здобувач вищої освіти за поточною успішністю отримав менше 60 балів та/або прагне поліпшити оцінку, то на заліку він може покращити свій результат, отримавши максимум 20 балів.

6.3. Критерії оцінювання теоретичної частини

5 питань по 5 балів з розгорнутими відповідями на них.

5 балів – максимальна кількість балів, нараховується за правильну, повну (наведено приклади) та конкретну відповідь (еталонну) на запропоноване питання.

4 бали - відповідь правильна, наведено приклади, але забагато інформації, яка опосередковано відповідає суті питання;

3 бали - відповідь правильна, але забагато інформації, яка не відповідає суті питання;

2 бали – зміст відповіді має стосунок до предмету запитання, проте не відповідає еталону, містить суттєві граматичні та орфографічні помилки, які ускладнюють розуміння тексту або викривляють зміст повідомлення;

1 бал – наявність текстової відповіді, яка не відповідає еталону, та/або не має стосунку до предмету запитання, містить суттєві граматичні та орфографічні помилки, які ускладнюють розуміння тексту або викривляють зміст повідомлення;

0 балів – відповідь неправильна.

6.4. Критерії оцінювання практичної частини

Відповіді на практичних заняттях.

Максимальна кількість балів – **45**, де кожне практичне заняття оцінюється балом **5**.

Контрольна тестова робота.

20 тестових завдань з чотирма варіантами відповідей, кожна правильна відповідь оцінюється **1 балом**. Розгорнута відповідь оцінюється **5 балами (разом 25 балів)**.

Також студент може отримати 5 балів бонусів за активну участь в обговоренні питань, що входять до планів практичних занять.

7. Політика курсу

7.1. Політика щодо академічної доброчесності

Академічна доброчесність здобувачів вищої освіти є важливою умовою для опанування результатами навчання за дисципліною і отримання задовільної оцінки з поточного та підсумкового контролів. Академічна доброчесність базується на засудженні практик списування (виконання письмових робіт із залученням зовнішніх джерел інформації, крім дозволених для використання), плагіату (відтворення опублікованих текстів інших авторів без зазначення авторства), фабрикації (вигадування даних чи фактів, що використовуються в освітньому процесі). Політика щодо академічної доброчесності регламентується положенням «Положення про систему запобігання та виявлення плагіату у Національному технічному університеті «Дніпровська політехніка» <https://inlnk.ru/xvgyx>

У разі порушення здобувачем вищої освіти академічної доброчесності (списування, плагіат, фабрикація), робота оцінюється незадовільно та має бути виконана повторно. При цьому викладач залишає за собою право змінити тему завдання.

7.2. Комунікаційна політика

Здобувачі вищої освіти повинні мати активовану університетську пошту.

Усі письмові запитання до викладачів стосовно курсу мають надсилатися на університетську електронну пошту.

7.3. Політика щодо перескладання

Роботи, які здаються із порушенням термінів без поважних причин оцінюються на нижчу оцінку. Перескладання відбувається із дозволу деканату за наявності поважних причин (наприклад, лікарняний).

7.4 Політика щодо оскарження оцінювання

Якщо здобувач вищої освіти не згоден з оцінюванням його знань він може опротестувати виставлену викладачем оцінку у встановленому порядку.

7.5. Відвідування занять

Для здобувачів вищої освіти денної форми відвідування занять є обов'язковим. Поважними причинами для неявки на заняття є хвороба, участь в університетських заходах, академічна мобільність, які необхідно підтверджувати документами. Про відсутність на занятті та причини відсутності здобувач вищої освіти має повідомити викладача або особисто, або через старосту і завчасно.

За об'єктивних причин (наприклад, міжнародна мобільність) навчання може відбуватись в он-лайн формі за погодженням з керівником курсу.

8. Рекомендовані джерела інформації

8.1 Базові

- 1.Бацевич Ф.С. Філософія мови : Історія лінгвофілософських учень : Підручник. Київ : ВЦ «Академія», 2008. 240 с.
- 2.Когнітологія та концептологія в лінгвістичному висвітленні : Навчальний посібник/ За ред. Н. В. Слухай, О. С. Снитко, Т. П. Вільчинська. Київ : Видавничо-поліграфічний центр "Київський університет", 2011. 367 с.
- 3.Кочерган М.П. Зіставне мовознавство і проблема мовних картин світу. Мовознавство. 2004. № 4-5. С 12-22.
- 4.Левицький В.В. Основи германістики : Навчальний посібник для ВНЗ. Вінниця : Нова книга, 2008. 528 с.
- 5.Приходько А.М. Концепти і концептосистеми в когнітивно-дискурсивній парадигмі лінгвістики. Запоріжжя Прем'єр, 2008. 331 с.
- 6.Селіванова О.О. Актуальні напрями сучасної лінгвістики (аналітичний огляд). Київ: Вид-во Українського фітосоціологічного центру, 1999. 148 с.
- Шамаєва Ю.Ю. Основи когнітивної лінгвістики. Харків : ХНУ ім. В.Н.Каразіна, 2010. 58 с.

8.2 Додаткові

- 1.Бацевич Ф.С. Духовна синергетика рідної мови : Лінгвофілософські нариси. Київ, 2009. 192 с.
- 2.Вежбицкая А. Семантические универсалии и описание языков. М., 1999.
- Верецагіна Т.О. Концептуальна картина світу у контексті міжкультурної комунікації. Мовні і концептуальні картини світу. 2008. Вип. 24. Ч. 1. С. 137–141.
- 3.Жаботинская С.А. Принципы создания ономазиологических моделей и событийных схем в языке. Горизонты современной лингвистики: Традиции и новаторство. Москва : Языки славянских культур, 2009. С.381-400.
- 4.Кочерган М.П. Загальне мовознавство : Підруч. для студ. філол. спец. ВНЗ. 2.вид., випр. і доп. Київ : Видавничий центр "Академія", 2006. 463 с
- 5.Лакофф Дж., Джонсон М. Метафори, котрими ми живем : Пер. с англ. / Под ред. и с предисл. А.Н. Баранова. Москва : Едиториал, 2004. 256 с.
- 6.Леви-Стросс К. Структурная антропология. Москва : Изд-во ЭКСМО-Пресс, 2001.
- Лисиченко Л.А. Лексико-семантична система української мови. Харків, 1997. 129 с.
- 7.Мартінек С. Емпіричні й експериментальні методи у сучасній когнітивній лінгвістиці. Вісник Львівського університету. Серія філологічна. Вип. 52. Львів : Вид-во ЛНУ, 2011. С. 25–32.
- 8.Мартінек С. Структура когнітивної категорії крізь призму асоціативного експерименту (на матеріалі слов'янських мов). Проблеми слов'язнавства. Львів, 2012. Вип. 61. С. 76–85.

9. Монжалей Т. К. Вступ до мовознавства : Навч. посіб. Суми : Університетська книга, 2019. 183 с.

РЕСУРСИ

1. Дніпровська міська бібліотека <http://www.library.dp.ua/>
2. Науково-технічна бібліотека НТУ «Дніпровська політехніка» <http://lib.nmu.org.ua//>
3. Національна бібліотека України імені В.І. Вернадського – Режим доступу:
<http://www.nbuv.gov.ua/>
4. Національна парламентська бібліотека України – Режим доступу:
<http://www.nplu.org/>